

Siviilipalveluksen keskeyttäneiden sekä palveluksesta vapautuksen tai lykkäyksen saaneiden psykososiaalinen tausta ja syrjäytymisriski

Suomessa miehiä koskee yleinen asevelvollisuus, mutta siviilipalveluslain nojalla asevelvollinen voidaan vakaumuksensa vuoksi määrätä siviilipalvelukseen. Siviilipalvelukseen määrätään kutsunnoissa noin 1,5 % ikäluokasta, mutta lisäksi siviilipalvelukseen siirtyy henkilöitä, jotka ovat ensin aloittaneet varusmiespalveluksen. Varusmiespalveluksen keskeyttäneitä on tutkittu, mutta siviilipalveluksen keskeyttäneiden taustoista tai myöhemmästä elämästä ei ole väestötason tutkittua tietoa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää siviilipalveluksen keskeyttämistä ennustavia tekijöitä ja nuorten aikuisten elämää siviilipalveluksen keskeyttämisen jälkeen.

Aineistona käytettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Kansallinen syntymäkohortti 1987 ja 1997 aineistoja sekä Siviilipalveluskeskuksen palvelustietoja vuosina 1987 ja 1997 syntyneiden osalta (n=28816 ja 29025). Tietoja vuonna 1997 syntyneiden lapsuuden perheestä ja koulumenestyksestä verrattiin siviilipalveluksen keskeyttämiseen, lykkäämiseen tai palveluksesta vapautumiseen. Vuonna 1987 syntyneiden tietoja siviilipalveluksen keskeyttämisestä, lykkäämisestä ja palveluksesta vapautumisesta verrattiin myöhempään tietoihin nuorten miesten koulutustasosta, työllisyydestä ja sairastavuudesta 28 vuoden ikään mennessä.

Siviilipalveluksen keskeyttäneillä vanhempien ansiotulot olivat useammin alimmassa viidenneksessä kuin palveluksen suorittaneilla (30,5 % vs. 17,1 %). Palveluksen keskeyttäneet olivat myös kohdanneet useammin vanhemman eron tai kuoleman kuin palveluksen suorittaneet (41,7 % vs. 25,5 %). Siviilipalveluksen keskeyttäneille kertyi seuranta-aikana vähemmän työvuosia kuin palveluksen suorittaneille (4,0 vuotta vs. 5,4 vuotta) ja keskeyttäneet joutuivat turvautumaan peruspäivärahaan tai toimeentulotukeen muita useammin.

Nykyinen palvelujärjestelmä ei huomioi riittävästi nuorten taustatietoja ja elämäntilannetta nuorten palveluohjauksessa, tukemisessa ja syrjäytymisen ehkäisyssä.

ASIASANAT: ennaltaehkäisy, koulutus, siviilipalvelus, syrjäytyminen

SILJA KOSOLA, MARKUS KESKI-SÄNTTI, MAARIT GOCKEL, MIKKO REIJONEN, TIINA RISTIKARI

YDINASIAT

- Useissa syntymäkohorttitutkimuksissa vanhempien sosioekonominen asema ennustaa lasten koulumenestystä.
- Tässä tutkimuksessa lapsuuden kuormitustekijät olivat yhteydessä siviilipalveluksen keskeyttämiseen.
- Siviilipalveluksen keskeyttäneet joutuivat ikätovereitaan useammin turvautumaan toimeentulotukeen.
- Viimeistään siviilipalveluksen keskeytyessä olisi tärkeää rakentaa tiivis tukiverkosto nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

JOHDANTO

Suomessa miehiä koskee yleinen asevelvollisuus, ja valtaosa nuorista miehistä suorittaa varusmiespalveluksen (1,2). Siviilipalveluslain mukaan asevelvollinen voi kuitenkin täyttää vakaumuksensa perusteella hakemuksen, jonka perusteella hänet määrätään siviilipalvelukseen (3). Siviilipalvelukseen määrättiin kutsunnoissa noin 1,3–1,5 % ikäluokasta, mutta siviilipalvelukseen siirtyy nuoria myös kutsuntojen jälkeen ja varusmiespalveluksen alettua. Varusmiespalveluksen keskeyttäneet huomioiden siviilipalveluksen valitsi 2010-luvun alussa noin 5–7 % kutsuntaikäisistä (4), ja 2020-luvulle tultaessa siviilipalveluksen aloittaneiden osuus on pysynyt samalla tasolla (Siviilipalveluskeskus, hakemustilasto). Kaikki siviilipalveluksen aloittaneet eivät kuitenkaan suorita palvelusta loppuun, mutta siviilipalveluksen keskeyttäneiden, palvelusta lykanneiden tai palveluksesta vapautettujen taustoista tai myöhemmästä elämästä on vain vähän tutkittua tietoa. Valtaosa tästä tiedosta on peräisin Time out! Aikalisä! Elämä raiteilleen -hankkeesta, johon osallistui vuosina 2004–2005 yhteensä 796 nuorta miestä Helsingistä ja Vantaalta (5–8). Tuosta tutkimusjoukosta 171 oli keskeyttänyt varusmiespalveluksen ja 46 siviilipalveluksen. Suuntaa antavien tulosten mukaan siviilipalveluksen keskeyttäneet opiskelivat ja olivat työelämässä harvemmin kuin varusmiespalveluksen keskeyttäneet (5,6,8).

Yksilön kiinnittyminen yhteiskuntaan alkaa jo lapsuudessa. Syrjäytyminen tarkoittaa monivaiheista prosessia, johon liittyy huono-osaisuuden kasautumista, ja jonka tuloksena kiinnittyminen yhteiskuntaan jää heikoksi. Syrjäytyminen on yleisintä elämän muutosvaiheissa, kuten opiskelun tai työsuhteen päättyessä (9). NEET (not in education, employment, or training) -nuorilla tarkoitetaan Suomessa nuoria, jotka eivät ole työssä tai koulutuksessa eivätkä opiskele tai suorita siviili- tai varusmiespalvelusta (10). Lasten ja nuorten hyvinvointiin Suomessa vaikuttavat merkittävästi vanhempien koulutus, sosioekonominen asema ja perheen taloudelliset olosuhteet (11,12). Myös vanhempien fyysiset sairaudet ja mielenterveyshäiriöt vaikuttavat lasten terveyteen ja hyvinvointiin (11,13,14). Lisäksi vaikeudet toimeentulossa, mielenterveydessä ja fyysisessä terveydessä kasautuvat nuoruudessa erityisesti niille henkilöille, joilla koulutusta on vähän (15). Kansainvälisesti hyvätasoista toisen asteen kou-

lutusta pidetäänkin yhteiskunnan merkittävimpänä panostuksena nuorten tulevaisuuden terveyteen ja hyvinvointiin (16).

Suomessa nuorten syrjäytyminen, lisääntyvät mielenterveysongelmat ja sosioekonomisten hyvinvointierojen kasvu ovat selkeitä yhteiskunnallisia ongelmia, joista käydään runsaasti yhteiskunnallista keskustelua (17–20). Ongelmien korjaamiseksi on käynnistetty paljon toimenpiteitä (21), mutta edelleen sosiaali- ja terveyspalveluissa joudutaan käyttämään raskaita korjaavia toimenpiteitä ennaltaehkäisyä ja varhaisen tuen ontumisa. Jotta varhaista tukea osattaisiin kohdentaa oikeille henkilöille ja oikeaan aikaan, on oltava tutkittua tietoa syrjäytymisprosessin riskitekijöistä, tuen tarjoamisen oikeasta ajoituksesta ja tuen tarjoamiselle otollisista tilanteista.

Erilaisia lapsiperheiden tukemiseksi tarkoitettuja interventioita on Suomessa otettu kiitettävästi käyttöön (22). Nuoruusikä voisi olla toinen mahdollisuus vaikuttaa, sillä tuota elämänvaihetta määrittävät vahvasti kognitiivisten taitojen kehitys, oman identiteetin rakentaminen ja sosiaalisesti vanhempien merkityksen vähentyminen (16). Aikalisä! -hankkeessa kehitettiin interventio, jossa varusmiespalveluksen tai siviilipalveluksen keskeyttäneille miehille tarjottiin henkilökohtainen ohjaaja. Ohjaajan kanssa oli mahdollisuus käydä läpi esimerkiksi mielenterveyteen tai arjen haasteisiin liittyviä ajankohtaisia asioita ja saada niihin tukea (7). Aikalisä on sittemmin vakiintunut etsivän nuorisotyön valtakunnalliseksi toimintamalliksi, jolla tarjotaan tukea ja ohjausta kaikille kutsunta-, varusmies- ja siviilipalvelusikäisille nuorille (23,24).

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme syrjäytymistä siviilipalveluksen keskeyttämisen ja palveluksesta vapautuksen tai lykkäyksen yhteydessä. Tutkimuksen tarkoituksena on tunnistaa siviilipalveluksen keskeyttämiseen, lykkäämiseen tai vapautukseen liittyviä yksilö- ja perhetekijöitä ja selvittää siviilipalveluksen keskeyttäneiden myöhempiä kiinnittymistä koulutukseen ja työelämään sekä taloudellista toimeentuloa.

MENETELMÄT

AINEISTO

Tutkimuksen aineistona käytettiin Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) kansallisten synty-

mäkohorttien 1987 ja 1997 tietoja yhdistettynä Siviilipalveluskeskuksen palvelustietoihin.

Koska asevelvollisuus- ja siviilipalveluslain säädäntö velvoittavat vain miehiä, molemmista syntymäkohorteista poimittiin miehet (1987: $n = 30\,435$, 1997: $n = 29\,880$). Kun seurannasta poistettiin kuolleet ja ulkomaille muuttaneet, kohorttien koko oli 28 816 miestä (1987) ja 29 025 miestä (1997). Vuonna 1987 syntyneitä seurattiin kohortin aineiston keruussa vuoden 2015 loppuun, jolloin miehet olivat 28-vuotiaita. Asevelvollisuus päättyi sinä vuonna, jolloin henkilö täyttää 30 vuotta. Siviilipalvelukseen määrätään kutsuntaprosessin yhteydessä hakemusvuonna tai kahtena sitä seuraavana vuonna, ellei siviilipalvelusvelvolliselle ole määrätty lykkäystä. Lykkäystä ei saa antaa pidemmäksi ajaksi kuin sen kalenterivuoden loppuun, jona siviilipalvelusvelvollinen täyttää 28 vuotta. Vuonna 1997 syntyneiden seuranta ulottuu vuoden 2016 loppuun, jolloin miehet olivat 19–20-vuotiaita.

Siviilipalveluskeskuksen rekisterin avulla tutkimusjoukosta poimittiin siviilipalveluksen suorittaneet ja erikseen ne nuoret, joiden palveluskelpoisuusluokka oli C (vapautettu rauhan ajan palveluksesta terveydellisestä syystä) tai E (vapautettu määräajaksi palveluskelpoisuuden tilapäisen puuttumisen takia) tai joiden palvelusta oli lykätty. Siviilipalveluslain mukaan hyväksyttävistä syistä lykkäykselle ovat ammattiin valmistuminen, opiskelu, taloudellisten asioiden järjestäminen tai muu erityinen henkilökohtainen syy (3). Nuorista, joiden siviilipalvelus oli keskeytynyt, jotka oli vapautettu palveluksesta joko ennen siviilipalveluksen alkua tai palveluksen jo alettua tai joiden siviilipalvelusta oli lykätty, käytetään artikkelissa selkeyden vuoksi nimitystä siviilipalveluksen keskeyttäneet. Päätökset palveluskelpoisuudesta ja sen muutoksesta sekä siviilipalveluksen lykkäyksestä tekee siviilipalvelukseen määrättyjen osalta Siviilipalveluskeskus. Sekä määräaikainen vapautus että lykkäys ovat mahdollisia korkeintaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Verrokkiryhmänä siviilipalveluksen keskeyttäneille ja sen suorittaneille toimivat ne saman ikäluokan miehet, jotka on kutsunnoissa määrätty varusmiespalvelukseen tai vapautettu siitä. Poiminta sisältää tietoja rekisteristä vuoden 2019 kesäkuuhun asti.

MUUTTUJAT

Vuoden 1997 syntymäkohorttiaineistosta hyödynnettiin seuraavia tietoja ennen nuoren 18-vuotissyntymäpäivää: molemmat vanhemmat vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa, vanhempien yhteenlasketut ansiotulot alimmassa viidenneksessä vuosina 2005–2015, vähintään toisella vanhemmalla psykiatrinen diagnoosi lapsen syntymän ja 18-vuotissyntymäpäivän välillä, vanhempien avioero tai vanhemman kuolema, lastensuojelun sijoitus, nuoren osallistuminen yksilöllistettyyn opetukseen peruskoulussa, nuoren lukuaineiden keskiarvo peruskoulun päättötodistuksessa yhteishaussa 2012–2017 (vain ensimmäinen hakukerta huomioitu) ja nuoren saama psykiatrinen diagnoosi ennen 18. syntymäpäivää.

Vuoden 1987 syntymäkohorttiaineistosta kerättiin seuraavat tiedot 28 vuoden ikään mennessä: kertyneet opiskelu- ja työvuodet, peruspäivärahaa, toimeentulotukea tai työmarkkinatukea saaneiden määrä ja ilman ansiotuloja jääneiden määrä. Tässä kohortissa kuormittaville vanhemmuuteen liittyville riskitekijöille laskettiin myös seuraava summamuuttuja, jossa sai yhden pisteen kustakin seuraavista: vanhempien matala koulutustaso, vanhempien matala tulotaso, jomman kumman vanhemman psykiatrinen diagnoosi ja vanhempien ero tai toisen vanhemman kuolema.

TILASTOANALYYSIT

Aineiston kuvailuun käytettiin frekvenssejä ja prosentiosuuksia sekä aineiston jakautumisen perusteella keskiarvoja keskihajontoiheen (standardideviaatio, SD) tai mediaania kvartiiliväliseen (interquartile range, IQR). Ryhmien vertailussa käytettiin chi:n neliö testiä ja parittomien aineistojen (Welch) t-testiä. Riskitekijöiden kertymistä selvitettiin polkuanalyysillä (25). Tilastolliset analyysit tehtiin IBM:n SPSS ja R -tilasto-ohjelmilla.

TULOKSET

Vuonna 1987 syntyneistä siviilipalveluksen suorittamisen aloitti 616 nuorta (2,1 % kutsuntaikäisistä), joista keskeyttäneitä, palvelusta lykänneitä tai siitä vapautettuja oli 254 nuorta (0,9 % kutsuntaikäisistä; 41,2 % siviilipalvelukseen määrättyistä). Vuonna 1997 syntyneistä siviilipalvelukseen määrättiin 878 nuorta (3,0 % kutsuntaikäisistä), joista palveluksen oli keskeyttänyt, lykännyt tai siitä oli vapautettu 223 nuorta

Taulukko 1. Vuonna 1997 syntyneiden siviilipalveluksen keskeyttäneiden ja ikätovereiden vertailu kuormittavien riskitekijöiden osalta ennen nuorten 18. syntymäpäivää.

	Keskeyttäneet, N=223		Suorittaneet, N=655		Verrokkit, N=28147	
	n	%	n	%	n	%
Vanhemmilla ei tutkintoa ¹	15	6,7	7	1,1**	976	3,5*
Vanhemmilla matala tulostaso ²	68	30,5	112	17,1**	5676	20,2**
Vanhemmalla psykiatrinen diagnoosi	78	35,0	158	24,1*	6463	23,0**
Vanhempien avioero tai kuolema ³	93	41,7	167	25,5**	7734	27,5**
Lastensuojelun sijoitus	14	6,3	20	3,1	1572	5,6
Yksilöllinen opetus	23	10,3	23	3,5**	1890	6,7*
Oma psykiatrinen diagnoosi	50	22,4	120	18,3	5879	20,9
Peruskoulun lukuaineiden keskiarvo	7,18		7,89 ##		7,41 ##	

Keskeyttäneet: keskeyttänyt siviilipalveluksen, palvelusta lykätty tai vapautettu rauhanajan palveluksesta. Suorittaneet: suorittanut siviilipalveluksen. Verrokkit: muut saman ikäiset miehet (määrätty varusmiespalvelukseen tai vapautettu siitä).

¹Ei tutkintoa peruskoulun jälkeen

²Vanhempien yhteenlasketut ansiotulot alimmassa viidenneksessä

³Vanhempien avioero tai vanhemman kuolema

*Ero keskeyttäneisiin: $p < 0,05$ (chin neliö -testi)

**Ero keskeyttäneisiin: $p \leq 0,001$ (chin neliö -testi)

Ero keskeyttäneisiin: $p \leq 0,001$ (parittomien aineistojen t-testi, Welch)

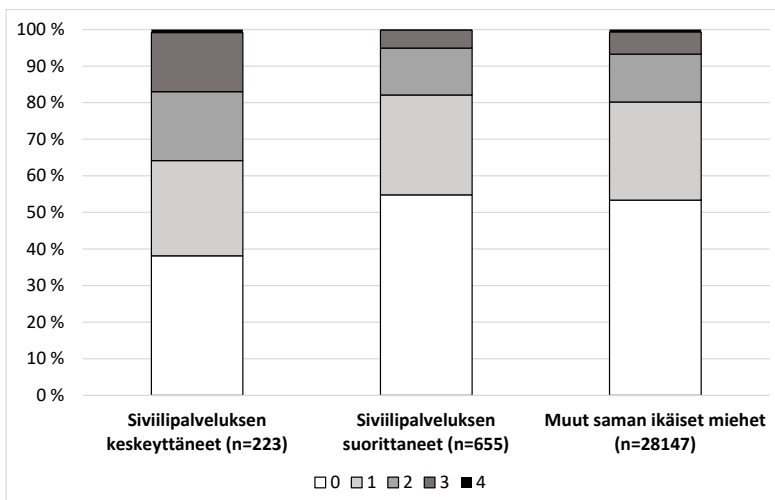
(0,8 % kutsuntaikäisistä; 25,4 % siviilipalvelukseen määrätystä).

Taulukossa 1 vertaillaan kuormittavien riskitekijöiden esiintyvyyksiä vuonna 1997 syntyneiden siviilipalveluksen keskeyttäneiden, siviilipalveluksen suorittaneiden ja muiden ikätovereiden keskuudessa.

Siviilipalveluksen keskeyttäneiden lapsuudessa oli merkittävästi useammin tunnistettavissa

perheen taloudellisia, sosiaalisia ja terveydellisiä haasteita kuin siviilipalveluksen suorittaneilla tai muilla saman ikäisillä. Siviilipalveluksen keskeyttäneet olivat saaneet useammin yksilöllistä opetusta ja peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo oli heillä matalampi kuin siviilipalveluksen suorittaneilla tai muilla saman ikäluokan nuorilla. Tarkasteltaessa vanhemmuuteen liittyviä kuormitustekijöitä kokonaisuutena siviilipal-

Kuva 1. Kuormittavien riskitekijöiden (0-4) kanssa elävien osuudet vuonna 1997 syntyneillä siviilipalveluksen keskeyttäneillä (n=223), siviilipalveluksen suorittaneilla (n=655) ja muilla saman ikäisillä miehillä (n=28147). Kuormitustekijöinä on huomioitu vanhempien matala koulutus, vanhempien matala tulotaso, jommankumman vanhemman psykiatrinen diagnoosi ja vanhempien avioero tai vanhemman kuolema.

Taulukko 2. Vuonna 1987 syntyneiden siviilipalveluksen keskeyttäneiden ja ikätovereiden vertailu vuosina 2007–2015 (20–28-vuotiaana).

	Keskeyttäneet, N=254		Suorittaneet, N=362		Verrokkit, N=28200	
	n	%	n	%	n	%
Saanut peruspäivärahaa ¹	178	70,1	200	55,3**	13634	48,4**
Saanut toimeentulotukea ²	178	70,1	216	40,3*	9022	31,6**
Tutkintotaso vuonna 2015						
Perusaste	86	33,9	37	10,2**	3602	12,8**
Toinen aste	129	50,8	143	39,5*	16402	58,2*
Alempi korkea-aste	30	11,8	97	26,8**	5555	19,7*
Ylempi korkea-aste	9	3,5	85	23,5**	2641	9,4*
Ei ansiotuloja ³	25	9,8	11	3,0**	929	3,3**

Keskeyttäneet: keskeyttänyt siviilipalveluksen, palvelusta lykätty tai vapautettu rauhanajan palveluksesta. Suorittaneet: suorittanut siviilipalveluksen. Verrokkit: muut saman ikäiset miehet (määrätty varusmiespalvelukseen tai vapautettu siitä).

¹Saanut peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea vähintään kerran

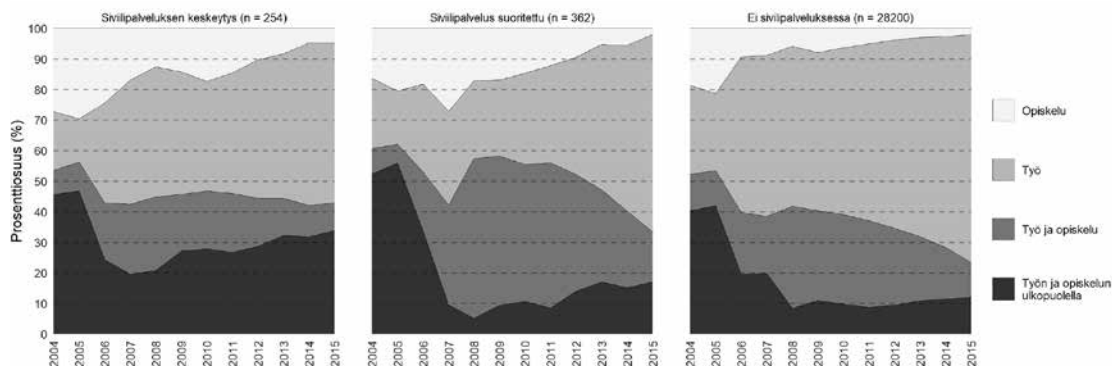
²Saanut toimeentulotukea vähintään kerran

³Vähintään yhtenä vuonna ilman ansiotuloja Eläketurvakeskuksen ansaintarekisterissä

*Ero keskeyttäneisiin: $p < 0,05$ (chin neliö –testi)

**Ero keskeyttäneisiin: $p \leq 0,001$ (chin neliö –testi)

Kuva 2. Vuonna 1987 syntyneiden siviilipalveluksen keskeyttäneiden (n=254), siviilipalveluksen suorittaneiden (n=362) ja muiden saman ikäisten miesten (n=28200) osallistuminen opintoihin ja työelämään vuosina 2004–2015.

veluksen keskeyttäneistä 38 %:lla ei ollut yhtään kuormitustekijää, kun siviilipalveluksen suorittaneista 54,8 % oli vailla kuormitustekijöitä ja muista saman ikäisistä miehistä 53,4 % (Kuva 1).

Siviilipalveluksen keskeyttäneet olivat saaneet nuorena aikuisiässä peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea ja toimeentulotukea useammin kuin muut saman ikäiset nuoret (Taulukko 2). Keskimääräinen koulutustaso oli siviilipalveluksen keskeyttäneillä alhaisempi kuin muilla. Siviilipalveluksen keskeyttäneistä merkittävästi suurempi osuus oli vielä 28-vuotiaana opintojen ja työelämän ulkopuolella verrattuna siviilipal-

veluksen suorittaneisiin ja muihin ikätovereihin (Kuva 2).

POHDINTA

Vuonna 1997 syntyneistä siviilipalveluksen suorittamisen aloitti 3,0 % kutsuntaikäisistä, ja näistä nuorista neljäsosa keskeytti palveluksen, lykäksi sitä tai vapautettiin palveluksesta rauhan aikana. Palveluksen keskeyttäneillä oli merkittävästi useammin kuormittavia sosioekonomisia ja oppimiseen liittyviä riskitekijöitä kuin siviilipalveluksen suorittaneilla tai muilla saman ikäisillä nuorilla. Vuonna 1987 syntyneillä siviilipalveluk-

sen keskeyttäneillä oli ikätovereitaan suurempi riski olla 28-vuotiaana opintojen ja työelämän ulkopuolella.

Tämä on tietääksemme ensimmäinen väestötason tutkimus, jossa selvitetään siviilipalveluksen suorittaneiden ja palveluksen keskeyttäneiden taustoja ja syrjäytymisriskiä palveluksen jälkeen. Tulokset ovat todennäköisesti hyvin yleistettävissä Suomessa, koska tutkimusaineistona oli kaksi syntymäkohorttia ja asevelvollisuutta ja siviilipalvelusta koskeva lainsäädäntö on miesten osalta ja näiden kahden syntymäkohortin asevelvollisuusaikana säilynyt jotakuinkin ennallaan.

Kansainvälinen vertailu on haastavaa, sillä aivan samanlaista asevelvollisuutta ja siviilipalveluslainsäädäntöä ei ole missään toisessa maassa. Yksi samantapainen järjestelmä löytyy Etelä-Koreasta, jossa kaikki miehet aloittavat armeijakoulutuksen neljän viikon jaksolla. Jos siinä havaitaan terveydellisiä rajoitteita tai nuori ei pärjää, hän siirtyy niin sanottuun siviilipalvelukseen, jossa hän saa koulutusta ja hänet pyritään työllistämään valtion virastoihin tai muihin tarkoituksenmukaisiin tehtäviin.

Varusmiespalveluksen aloittaneiden terveydentilasta ja fyysisestä kunnosta on julkaistu kohtuullisesti epidemiologista tietoa (26–28). Puolustusvoimat järjestää myös vuosittain koulutustilaisuuksia kutsuntojen ennakkotarkastuksia tekeville terveydenhuollon ammattilaisille, jotta palveluskelpoisuus tulisi määritettyä mahdollisimman täsmällisesti ja mahdolliset palveluskelpoisuuden esteet tunnistettaisiin mahdollisimman varhain. Kutsuntojen ennakkotarkastukset ja kutsuntatilaisuudet koskevat kaikkia ikäluokan miehiä, myös niitä nuoria, jotka hakeutuvat siviilipalvelukseen. Varusmiespalvelukseen astuneiden ja reserviläisten psykososiaalisesta hyvinvoinnista, mielenterveydestä ja fyysisestä aktiivisuudesta on myös käynnissä laaja seurantatutkimus (29). Vaikka siviilipalvelus on Suomessa ollut vakaumuksen perusteella mahdollista vuodesta 1931, siviilipalveluksen suorittaneiden, saati sen keskeyttäneiden terveydestä ja pärjäämisestä ei ole aiemmin tehty kansallista tutkimusta. Tämä saattaa liittyä siviilipalvelukseen liitettyyn stigmaan, jonka hälvenemiseen viittaa myös tässä tutkimuksessa tehty havainto siviilipalveluksen valitsevien kasvavasta joukosta.

Valtakunnallisesti syrjäytymisriskissä olevien NEET-nuorten määrä laski tasaisesti ennen ko-

ronapandemiaa, mutta myönteinen kehitys on sen jälkeen pysähtynyt (20). Parlamentaarinen asevelvollisuuskomitea on esittänyt kutsunta-prosessin ulottamista koskemaan koko ikäluokkaa, ja työryhmä pitää kutsuntaprosessiin kuuluvaa terveystarkastusta ja tukipalveluiden tarjoamista tehokkaina interventioina syrjäytymisriskin vähentämisessä (30). Vaikka nuorisolaki velvoittaa puolustusvoimia ja siviilipalveluskeskusta luovuttamaan harkintansa mukaan etsivälle nuorisotyölle tiedot palveluskelpoisuuden puuttumisen tai palveluksen keskeyttämisen perusteella, näyttöä kansallisen Aikalisä! -toimintamallin vaikuttavuudesta on kuitenkin vähän. Alkuperäisessä Aikalisä! -pilottitutkimuksessa ohjaajat tavoittivat 182 interventioryhmään kuuluneesta nuoresta 67% (n=121), ja lopulta 52 miestä (29%) kiinnittyi ohjelmaan (7). Aikalisä-tukiohjelmaan kiinnittyneiden joukossa psyykinen kuormitus väheni, mutta interventiolla ei havaittu vaikutusta alkoholin käyttöön, elämänlaatuun tai ongelmien kasautumiseen (7,31).

Tämän tutkimuksen vahvuutena on, että tutkimusaineisto perustuu kahteen kansalliseen syntymäkohorttiin, ja siten tulokset edustavat koko suomalaista väestöä. Tutkimuksessa on hyödynnetty THL:n ja Siviilipalveluskeskuksen rekisteritietoja. Siviilipalveluksen suorittaminen on edelleen varsin harvinaista, mikä rajoitti erilaisten tilastomenetelmien käyttöä. Tutkimusasetelmaa olisi voinut vahvistaa liittämällä mukaan myös asepalveluksen suorittaneiden ja keskeyttäneiden tiedot, mutta tämä ei valitettavasti onnistunut. Tutkimusasetelma on kuvaileva, ei selittävä, ja siksi tulosten tulkinnassa on syytä noudattaa varovaisuutta. Asevelvollisuus päättyy, kun henkilö täyttää 30 vuotta, mutta vuoden 1987 syntymäkohortin osalta tiedonkeruu päättyi heidän ollessaan 28-vuotiaita. Palvelusta ei kuitenkaan voida lykätä kuin sen vuoden loppuun, jolloin henkilö täyttää 28 vuotta. Siten vuonna 1987 syntyneistä voi puuttua joitakin yksittäisiä palveluksen keskeyttäneitä, mutta sillä ei liene merkitystä lopputulosten kannalta. Vuonna 1997 syntyneiden kohortissa siviilipalveluksen keskeyttäneitä oli vähemmän kuin vuonna 1987 syntyneiden kohortissa. Syynä tähän eroon voi kuitenkin olla, että velvollisuus siviilipalveluksen suorittamiseen päättyy sen kalenterivuoden lopussa, jolloin henkilö täyttää 30 vuotta. Siten on odotettavissa, että vuonna 1997 syntyneiden kohortissa-

kin siviilipalveluksen keskeyttäneiden määrä vielä kasvaa.

Vaikka syrjäytymisen ehkäisyssä onkin tärkeää panostaa laajoihin yhteiskunnallisiin toimiin ja olosuhteisiin jo varhaislapsuuden aikana, syrjäytymistä ei voi kokonaan ehkäistä näillä toimenpiteillä. Osa nuoria kuormittavista riskitekijöistä, kuten vanhempien avioero tai kuolema tai vanhempien vakava sairastuminen, voivat tapahtua ennakoimatta vasta nuoruusiässä. Lisäksi kaikki vanhemmat eivät halua heille tarjottua tukea. Siksi myös kuormittavissa olosuhteissa eläville nuorille on oltava tarjolla tukea silloin, kun he ovat valmiita ottamaan sitä vastaan. Kun kutsuntaprosessi koskettaa koko ikäluokkaa, kutsuntojen ennakkotarkastukset tarjoavat yhden tilaisuuden syrjäytymisriskissä olevien nuorten tunnistamiselle ja tuen tarjoamiselle. Suomalaisen väitöskirjan perusteella kutsuntojen terveystarkastuksia tehostamalla olisi kuitenkin saavutettavissa vain marginaalisia hyötyjä, sillä valtaosa varusmiespalveluksen keskeyttäneistä oli tuntenut itsensä terveeksi kutsuntatilaisuudessa ja heidät oli todettu terveiksi lääkärintarkastuksessa (32). Toinen ilmeinen tilaisuus tuen tarjoamiselle olisi silloin, kun nuori keskeyttää varusmies- tai siviilipalveluksen. Joskus apu kelpaa vasta, kun nuori tuntee ajautuneensa umpikujaan. Osa siviilipalveluksen keskeyttäneistä on aiemmin keskeyttänyt asepalveluksen, joten heidän kohdallaan kelpaamattomuuden tunne voi olla erityisen voimakas.

Aikalisä -intervention kautta etsivän nuorisotyön piiriin on ohjautunut 2018–2021 vuosittain yli tuhat nuorta kutsunnoista, Puolustusvoimista tai siviilipalveluksesta (Aluehallintovirasto, julkaisematon tiedonanto). Rekisteritutkimukselle

tuon nuorisoyoukon myöhemmistä elämänvaiheista ja toisaalta kyselytutkimukselle nuorten omista tarpeista ja nuorisotyön kautta saadun tuen kohdentumisesta olisi suuri tarve. Mikäli tutkimuksessa havaitaan, ettei Aikalisä-interventio väestötasollakaan vaikuta elämänlaatuun tai ongelmien kasautumiseen parhaalla mahdollisella tavalla, tai jos interventio ei vastaa nuorten itse esiin tuomiin tarpeisiin, voisi olla eduksi ottaa intervention jatkokehittelyyn mukaan kohdeyhmän nuoria (33–35). Nuorten mukana olo jo intervention suunnitteluvaiheessa voisi lisätä intervention hyväksyttävyyttä muiden nuorten silmissä ja siten myös onnistumismahdollisuuksia. Merkittävien ja kunnianhimoisten yhteiskunnallisten interventioiden jatkuva arviointi ja kehittäminen ovat välttämättömiä vaikuttavuuden saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi.

KIITOKSET:

Kiitämme tutkimuksen alkuvaiheen suunniteluun osallistuneita: sotatieteiden tohtori, lääkintäeversti evp Matti Lehesjoki; Kelan vastaava asiantuntijalääkäri Jan Löfstedt; opetus- ja kulttuuriministeriön neuvotteleva virkamies Jaana Wallden.

RAHOITTAJAT:

Työeläkeyhtiö Elo.

KIRJOITTAJIEN KONTRIBUUTIOT:

SK osallistui aineiston analysointiin, laati kuvan 1 ja kirjoitti käsikirjoituksen ensimmäisen version; MKS suoritti tilastoanalyysit ja laati kuvan 2; MG osallistui tutkimuksen suunnitteluun ja haki rahoitusta; MR ja TR osallistuivat tutkimuksen suunnitteluun. Kaikki kirjoittajat osallistuivat käsikirjoituksen kriittiseen kommentointiin.

Kosola, S., Keski-Säntti, M., Gockel, M., Reijonen, M., Ristikari, T. Risk of social exclusion among young men after civil non-military service interruption or post-ponement. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti – Journal of Social Medicine* 2024; 61: 227–235.

All young Finnish men are legally required to participate in military conscriptions. Based on the civil service law, young men may be assigned to non-military service according to their conviction. Some 1,5% of Finnish men are assigned to non-military service, but some men also transfer from military service to non-military service. Little is known, however, about those youth who interrupt or postpone their non-military service.

The aim of this study was to assess factors associated with incomplete non-military service both before and after service interruption.

We combined data on men from two national birth cohorts, 1987 (n = 28816) and 1997 (n = 29025), and the registry of the Siviilipalveluskeskus (“Centre for Non-Military Service”) for the same cohorts. Data on the childhood family and academic achievement of the 1997

birth cohort were compared with interrupted non-military service. In the 1987 birth cohort, data on interrupted or postponed non-military service was compared with data on later educational attainment and work force participation.

Youth with interrupted non-military service more frequently came from low-income families (30,5% vs. 17,1%) and had experienced parental separation or death (41,7% vs. 25,5%) than youth who completed their service. After service interruption until the age of 28, youth acquired fewer years in the work force (3,96 vs. 5,37 years) than youth who completed their service.

Youth with interrupted service also were more inclined to rely on labor market support than their peers.

The current service system fails to consider sufficiently the background and life circumstances of youth when organizing support and preventing social exclusion.

Keywords: prevention, education, civil service, social exclusion

Saapunut (04.01.2023)

Hyväksytty (19.10.2023)

LÄHTEET

- (1) Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071438> Luettu 12.12.2022
- (2) Maavoimien esikunta. Kutsunnat päätökseen – yli 73 prosenttia ikäluokasta määrättiin varusmiespalvelukseen. 20.12.2021 <https://maavoimat.fi/-/kutsunnat-paatokseen-yli-73-prosenttia-ikaluokasta-palvelukseen> Luettu 12.12.2022
- (3) Siviilipalveluslaki 28.12.2007/1446 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071446> Luettu 12.12.2022
- (4) Työ- ja elinkeinoministeriö. Siviilipalvelus 2020. Siviilipalveluksen kehittämissyöryhmän mietintö 9/2011. <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Siviilipalvelus+2020+02032011.pdf> Luettu 12.12.2022
- (5) Stengård E, Appelqvist-Schmidlechner K, Upanne M, ym. Time Out! Aikalisä! Elämä raiteilleen. Varusmies- ja siviilipalveluksen ulkopuolelle jääneiden miesten elämäntilanne ja psykososiaalinen hyvinvointi. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes 2008. R18-2008-VERKKO.pdf (julkari.fi) Luettu 2.8.2023
- (6) Stengård E, Appelqvist-Schmidlechner K, Upanne M, ym. Varusmies- tai siviilipalveluksen keskeyttäneet miehet voivat huonosti. *Lääkärilehti* 2009;49:4263–4268.
- (7) Stengård E, Appelqvist-Schmidlechner K, Upanne M, ym. Nuorten miesten psykososiaalinen tukiohjelma vähensi psyykkistä kuormittuneisuutta. *Lääkärilehti* 2009;48:4153–4157.
- (8) Appelqvist-Schmidlechner K, Upanne M, Henriksson M, et al. Young men exempted from compulsory military or civil service in Finland – a group of men in need of psychosocial support? *Scand J Public Health* 2010;2:168–176. <https://doi.org/10.1177/1403494809357103>
- (9) Sosiaali- ja terveysministeriö. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen – Sosiaali- ja terveysministeriö (stm.fi) Luettu 2.8.2023
- (10) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. 9.6.2023 Nuorten syrjäytymisen ehkäisy – THL Luettu 2.8.2023
- (11) Paananen R, Surakka A, Kainulainen S, ym. Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveyspalveluiden ajoittuminen. *Sosiaalilääk Aikak* 2019;56:114–128. <https://doi.org/10.23990/sa.73002>
- (12) Ristikari T, Törmäkangas L, Lappi A, ym. Suomi nuorten kasvuympäristönä – 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 9/2016.
- (13) Niemelä M, Paananen R, Hakko H, ym. Mental disorder diagnoses of offspring affected by parental cancer before early adulthood: the 1987 Finnish Birth Cohort study. *Psychooncology*. 2016;12:1477–1484. <https://doi.org/10.1002/pon.4088>
- (14) Merikukka M. Lapsuuden elinolojen yhteydet aikuisuuden hyvinvointiin: Kansallinen syntymäkohortti 1987 – rekisteritutkimus. Väitöskirja, Oulun yliopisto 2020.
- (15) Kestilä L, Karvonen S (toim.). Suomalaisten hyvinvointi 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.
- (16) Patton GC, Sawyer SM, Santelli JS, ym. Our future: a Lancet commission on adolescent health and wellbeing. *The Lancet* 2016;387:2423–2478. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)00579-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)00579-1)
- (17) Tampereen yliopistollinen sairaala. Nuorten mielenterveyden häiriöiden kasvu on hätähuuto yhteiskunnan muutoksesta. 10.2.2020 [https://www.tays.fi/fi-FI/Nuorten_mielenterveyden_hairioiden_kasvu\(102911\)](https://www.tays.fi/fi-FI/Nuorten_mielenterveyden_hairioiden_kasvu(102911)) Luettu 12.12.2022
- (18) Ilta-Sanomat. Yksi kuva näyttää karun kehityksen: nuorten itsemurhat eivät vähenny samassa tahdissa kuin keski-ikäisten. 19.11.2019 <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006312609.html> Luettu 12.12.2022
- (19) Knaappila N, Kosola S, Kaltiala R. Nuorten ongelmakäyttäytyminen vähenee mutta ongelmat kasautuvat. *Lääkärilehti* 2021;76:998–1002.

- (20) Aluehallintovirasto, Tiedolla johtamisen palvelu. Nuorten syrjäytyminen. Tilannekuva. <https://beta.tieto.avi.fi/nuorten-syrjaytyminen/tilannekuva> Luettu 6.8.2023
- (21) Notkola V, Pitkänen S, Tuusa M, ym. Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013.
- (22) Kasvun tuki. Varhaisen tuen tietolähde. Itla. <https://kasvuntuki.fi/metodit/ilmiot/metodit/> Luettu 12.12.2022
- (23) Into etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry. Aikalisä. Aikalisä – Into – etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry (intory.fi) Luettu 2.8.2023
- (24) Nuorisolaki 21.12.2016/1285 Nuorisolaki 1285/2016 – Ajantasainen lainsäädäntö – FINLEX® Luettu 8.8.2023
- (25) Kääriälä A, Haapakorva P, Pekkarinen E, ym. From care to education and work? Education and employment trajectories in early adulthood by children in out-of-home care. *Child Abuse & Neglect* 2019;98:104144. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104144>
- (26) Vainikainen T. Armeijaan vai ei? Lääket aikak Duodecim 2010;126:1366–1367.
- (27) Absetz P, Jallinoja P, Suihko J, ym. Varusmiesten ravitsemus ja muut elintavat sekä terveyden riskitekijät palveluksen aikana. Kuuden kuukauden seuranta tutkimus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 16/2010.
- (28) Pihlainen K, Vaara J, Ojanen T, ym. Effects of baseline fitness and BMI levels on changes in physical fitness during military service. *J Sci Med Sport* 2020;23:841–845. <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2020.02.006>
- (29) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Reserviläisten ja varusmiesten psykososiaalisen hyvinvoinnin, mielen terveyden ja liikunta-aktiivisuuden väliset yhteydet. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankeet/reserviläisten-ja-varusmiesten-psykososiaalisen-hyvinvoinnin-mielen-terveyden-ja-liikunta-aktiivisuuden-valiset-yhteydet> Luettu 12.12.2022
- (30) Parlamentaarisen komitean mietintö. Yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:91. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163633/VN_2021_91.pdf Luettu 3.8.2023
- (31) Appelqvist-Schmidlechner K, Henriksson M, Joukamaa M, et al. Psychosocial support programme for young men at risk: who participates, who drops out? *Int J Ment Health Promot* 2011;2:40–49. <https://doi.org/10.1080/14623730.2011.9715655>
- (32) Lehesjoki M. Varusmiespalveluksen varhainen keskeytyminen terveydellisistä syistä. Väitöskirja, Maanpuolustuskorkeakoulu 2018.
- (33) Larsson I, Staland-Nyman C, Svedberg P, ym. Children and young people's participation in developing interventions in health and well-being: a scoping review. *BMC Health Serv Res* 2018;18:507. <https://doi.org/10.1186/s12913-018-3219-2>
- (34) Thabrew H, Fleming T, Hetrick S, ym. Co-design of ehealth interventions with children and young people. *Front Psychiatry* 2018;9:481. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2018.00481>
- (35) Goss HR, Smith C, Hickey L, ym. Using co-design to develop a health literacy intervention with socially disadvantaged adolescents. *Int J Environ Res Public Health* 2022;19:4965. <https://doi.org/10.3390/ijerph19094965>

SILJA KOSOLA

*LT, yleislääketieteen erikoislääkäri,
nuorisolääketieteen dosentti
Lastentautien tutkimuskeskus,
Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri
Helsingin yliopisto
Tutkimus, kehittäminen ja innovaatio,
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue*

MARKU KESKI-SÄNTTI

*KTM,
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*

MAARIT GOCKEL

LT, Fysiatrian erikoislääkäri

MIKKO REIJONEN

*KL, siviilipalvelusjohtaja
KEHA-keskus
Siviilipalveluskeskus*

TIINA RISTIKARI

*Tutkimusprofessori
Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö*